

Maila Talvio ja suomalainen maalaisateria Lyypekissä

■ Tomi Mertanen

Kansallissosialistinen Saksa oli hyvin kiinnostunut Suomesta 1930-luvun aikana. Kanssakäymistä maiden välille pyrittiin luomaan etenkin kulttuurin avulla. Päävastuun yhteistyön hoitamisesta sai lyypekiläinen Nordische Gesellschaft -seura. Yhdeksi vaihdon muodoksi kehiteltiin Lyypekissä vuosittain järjestettävät valtakunnanpäivät. Vuonna 1936 kyseinen juhla oli omistettu Suomelle. Vaikka kyse oli äärimmäisen näyttävästä propagandatemppauksesta, on se jäänyt suurelta osin historian hämärään.

Tässä artikkelissa käsitellään vuoden 1936 valtakunnanpäiviä ja erityisesti niiden huipennusta, suomalaista maalaisateriaa, jonka organisoinnista päävastuun kantoi yksi aikansa tunnetuimmista Saksan-ystävistä, kirjailija Maila Talvio. Artikkelin lähteenä on käytetty muun muassa Talvion käymää kirjeenvaihtoa sekä tapahtumasta laadittuja lehtikirjoituksia.

Nordische Gesellschaft kulttuurisuhteiden hoitajana

Keväällä 1933 Saksan kansallissosialistiselle puolueelle perustettiin ulkopoliittinen toimisto APA (Außenpolitisches Amt der NSDAP), jota johti puolueideologi Alfred Rosenberg. Apunaan hänellä oli hänen yksityissihteerinsä kirjailija Thilo von Trotha, josta tuli APA:an vuonna 1934 perustetun Pohjolan-osaston päällikkö. Toimistosta muodostui pian Saksan ulkoministeriön rinnalle tärkein Saksan ja Pohjoismaiden suhteita hoitanut virasto Kolmannessa valtakunnassa.

Suhteitaan ja propagandaansa Pohjoismaihin APA hoiti Pohjoismaisen seuran (*Nordische Gesellschaft*, NG) kautta. Seura oli perustettu Lyypekin Pohjoismaisella viikolla jo vuonna

1921 päämääränään parantaa Saksan taloudellisia ja poliittisia yhteyksiä Pohjolaan. Sen näkyvimpänä piirteenä vuosien varrella oli pohjoismaisen kulttuurin tunnetuksi tekeminen Saksassa, mutta samalla sen varjolla solmittuja yhteyksiä käytettiin Lyypekin talouselämän ja seuran jäsenyritysten hyväksi. Kansallissosialistien valtaantumisen jälkeen seura joutui kesällä 1933 Rosenbergin alaisuuteen. Koska APA määräsi NG:n toiminnan poliittisen linjan, valjastettiin se saman tien ajamaan puolueen pääideologin julistamaa ”pohjoista ajatusta” erityisesti kulttuurivaihdossa.¹

von Trothan tavoitteena oli tehdä NG:n organisaatiosta sellainen, että se ulospäin hoitaisi Saksan ja Pohjoismaiden välisiä talous- ja kulttuurisuhteita, mutta itse asiassa niiden varjolla työskentelisi kansallissosialististen ulkopoliit-

1 Ekberg 1991, 128–129; APA:sta tarkemmin Kuusisto 1984, 44–60, 299–304, 332–351; Hiedanniemi 1980, 32–34, 37–38, 60–61; Jacobsen 1968, 45–48, 57–58, 484. Kansallissosialismiin olennaisesti kuulunut rotuoppi liitettiin osaksi sekä Saksan ulkopoliitiikkaa että muiden maiden kanssa ylläpidettyjä kulttuurisuhteita. Etenkin tämä näkyi yhteyksissä Pohjoismaihin. Kansallissosialistit ihailivat erityisesti skandinaavien edustamaksi miellettyä ”pohjoista rotua”. Kolmannessa valtakunnassa harjoitetun rotuopin perustajien, Hans F.K. Güntherin ja Alfred Rosenbergin, mukaan saksalaisetkin kuuluivat pohjoiseen rotuun, jota pidettiin yliveritaisena muun muassa eteläiseen ja itäiseen rotuun nähden. Käsitukseen pohjoisesta rodusta liittyi läheisesti ”pohjoinen ajatus” (der Nordische Gedanke), mikä tarkoitti saksalaisten ja skandinaavien yhteenkuuluvuutta yhteisen veriperinnön ja rodun vuoksi. Pohjoinen ajatus oli pelkkä ideologinen käsite, jolle ei ollut todellista tieteellistä näyttöä, mutta sillä oli saksalaiselle kulttuurisuuntaukselle käytännöllinen merkitys: sen perusteella saksalaiset pyrkivät läheiseen yhteistyöhön Pohjoismaiden kanssa. Ks. esim. Worthen 2007, 57–78; Gleichner 2002, 87–96; Kuusisto 1984, 295–299; Lutzhöft 1974, 69–99.

tisten ja rodullisten päämäärien puolesta. Seura sopi mainittuun tehtävään von Trothasta erinomaisesti, olihan se hankkinut itselleen hyvän nimen Pohjoismaissa. Päämääränä oli kansallissosialismin läpimurto Pohjolassa. Kolmekymmentäluvun mittaan NG:n toiminta Suomen ja Saksan kulttuurisuhteiden kehittämiseksi muodostuikin varsin merkittäväksi, monista vaikeuksista huolimatta.

Aluksi suomalaisille – ja muillekin skandinaaveille – vieraan pohjoisen ajatuksen propagointiin oli luonnollisesti kehitettävä uusia ja mielenkiintoisia houkutusia. Yhdeksi tällaiseksi muodoksi kehitettiin Lyypekissä kesäkuussa 1934 järjestetty NG:n ensimmäinen Pohjoismaille suunnattu juhlaiviikko, valtakunnanpäivät (Reichstagung der NG), jotka tunnettiin myös nimellä Pohjoisen päivät (*Nordische Tagung*). Monipäiväinen juhla oli sekoitus kulttuuritapahtumia sekä tarkoitushakuisia poliittisia puheita. Tavoitteena oli sekä propagoida Rosenbergin johtaman APA:n puolesta Saksassa että vuodesta 1935 lähtien vaikuttaa erityisesti Lyypekkiin saapuneisiin pohjoismaalaisiin ja muihin ulkomaisiin vieraisiin, jotta nämä kertoisivat uudesta Saksasta myönteisessä hengessä kotimaissaan.

Alku ei kuitenkaan ollut ruusuinen, sillä vuoden 1934 valtakunnanpäiville ei osallistunut ainuttakaan suomalaista ja ylipäänsä vain muutama henkilö Pohjoismaista. Myös maiden lähettiläät kieltäytyivät Rosenbergin esittämästä kutsusta. Suureksi menestykseksi eivät muodostuneet seuraavatkaan valtakunnanpäivät vuonna 1935. Pohjoismaat lähettivät kyllä edustajansa paikalle, mikä osaltaan johtui juhlapäivien yhteydessä järjestetystä pohjoismaisen kudontataiteen näyttelystä. Kaikkiaan paikalla oli kuusi suomalaista.

Pohjoismaalaiset eivät mielellään osallistuneet tilaisuuteen, sillä sen propagandatarkoitus oli liian ilmeinen. Vuoden 1935 päivien puheiden sisältämä voimakas propaganda sai pohjoismaisen lehdistön puuttumaan seuran toimintaan. Kovinta kritiikkiä esittivät ruotsalaiset, jotka totesivat NG:n kulttuurisuhteiden varjolla levittävän Saksan poliittisia tavoitteita palvelevaa propagandaa. Skandinaaveja oli yritetty har-

hauttaa sekavien käsitteiden avulla.² Toiminnan pohjaksi nostettu pohjoinen ajatus ei herättänyt vastakaikua suomalaisissa tai muissakaan skandinaaveissa, jotka mielsivät Saksan pikemminkin osaksi Keski-Eurooppa kuin Pohjoismaita.

Tätä taustaa vasten Suomi olikin hieman yllättäen vuoden 1936 valtakunnanpäivien keskipisteenä. Se oli seurausta NG:n uutteran tukijan ahkerasta toiminnasta Suomessa. Tukija oli kirjailija Maila Talvio.

Ikiaikainen Saksan-ystävä

Suomalaisten myötätunnon voittamiseksi Nordische Gesellschaft järjesti 1930-luvulla monenlaisia toimintaa. Luottamuksen saavuttaminen vaati luonnollisesti riittävän merkittäviä kulttuurikontakteja Suomessa. Tässä tarkoituksessa NG lähetti Suomeen yksittäisiä asiamiehiä, joiden tehtävänä oli solmia henkilökohtaisia kontakteja tšekäläisiin kulttuurivaikuttajiin. Seuran kulttuurisuhteiden hoidon kannalta merkittävin kontakti oli kirjailija Günther Thaer. Hän ei kuulunut seuraan vaan kierteli Suomea saksalaisten kustannusliikkeiden asiamiehenä. Thaer oli jo varhaisessa vaiheessa tutustunut Maila Talvioon ja V.A. Koskenniemeen sekä sai taivuteltua nämä mukaan yhteistyöhön. Talvion kautta myös säveltäjä Yrjö Kilpinen tuli NG:lle tutuksi, vaikka myös hänellä oli jo aiempia yhteyksiä Saksan musiikkipiireihin.³

Vaikka sekä saksalaiset että suomalaiset suhtautuivat NG:hen epäillen, eivät monet suomalaiset kulttuurihahmot mieltäneet seuraa kansallissosialistiseksi. Lyypekkiläisten itsestään ulospäin antama vaikutelma kansallisromanttisena kulttuurijärjestönä sai parhaiten vastakaikua professori J.J. Mikkolan ja Maila Talvion kodissa Meilahden Laaksolassa.

Pariskunnan suhteet Saksaan juontuivat aina 1800-luvun lopulta, jolloin he matkustelivat paljon eri puolilla Eurooppaa. Lopullista käännettä

2 Pakaslahti UM:lle helmikuussa 1935: Ko 50, Pohjoismaisen kudontataiteen näyttely Lyypekissä 1935. 65. UMA; Ekberg 1991, 129; Kuusisto 1984, 311–319; Hiedanniemi 1980, 74–75, 87–90; Jacobsen 1968, 489–495; Rosenberg 1964, 37.

3 Hiedanniemi 1980, 72–73.

merkitsivät vuoden 1918 tapahtumat Suomessa sekä saksalaisjoukkojen vaikutus niihin: Saksasta muodostui Mikkoloille merkittävin Suomen tuki ja turva. Saksalaisvieraila oli Mikkoloiden kotona vuoden 1918 tapahtumien vuoksi suosituimmuusasema 1920-luvun alusta lukien. Vaikka valta Saksassa vaihtui 1930-luvun alussa, eivät Mikkolat epäoikeutettua yhteyttä myös kansallissosialisteihin. Talviolle, kuten niin monille muillekin suomalaisille, Saksa oli yhä Lutherin kotimaa, ja uskonto muodosti perustan maiden henkiselle sukulaisuudelle. Näin ainakin uskoteltiin.

Kontaktit NG:hen tarjosivat Maila Talviolle mahdollisuuden tehdä lähempää tuttavuutta uuden Saksan kanssa. Vuonna 1935 hän vieraili pikaisesti valtakunnanpäivillä ja musiikkijuhlilla Lyypekissä esitelmöiden Kalevalasta. Vielä tuolloin hän keskittyi kuitenkin solmimaan yhteyksiä seuraan Suomesta. Kirjeenvaihto NG:n kanssa näyttää alkaneen samana vuonna. Ensimmäisen esitelmämatkansa uuteen Saksaan Talvio teki alkuvuodesta 1936. Talvio sai matkallaan osakseen suorastaan ylitsevuotavaa anteliaisuutta, minkä seurauksena suhde saksalaisiin puhkesi täyteen kukkaansa. Kirjailijattaren saama valtava suosio vakuutti myös Nordische Gesellschaftin, ja se alkoi käyttää Talviota yhä enemmän hyväkseen ja tarjosi tälle maiden välisessä kulttuurivaihdossa varsin huomattavaa asemaa. Talvio otti tarjouksen vastaan.⁴

Suomalainen maalaisateria

Kesäkuussa (19.–21.6.) 1936 NG järjesti kolmannet valtakunnanpäivät, jotka ensimmäistä kertaa sujuivat saksalaisten suunnitelmien mukaisesti. Suurelta osin onnistumisesta saatiin kiittää suomalaisia, joille päivät oli omistettu. Viimeistään tuolloin kävi ilmi, että Pohjoismaista NG oli erityisesti kiinnostunut juuri Suomesta. Juhlan kohokohta oli suurelle joukolle tarjottu suomalainen maalaisateria, jonka organisoivat Maila Talvio.

4 Esim. von Blücherin pvk. 1.10.1935, s. 39–40: Mf3. WBA, KA; Pukki Talviolle 22.12.1937: ko 24. MMA, KA; Talvion puhe valtakunnanpäivillä 1935: ko 58. MMA, KA; Tuulio 1965, 387–389, 398.

Idea sai alkunsa keväällä 1936 Helsingissä järjestetyn saksalaisen taidenäyttelyn yhteydessä. Talvio osallistui kutsuvieraana taidenäyttelyn yhteydessä pidettyihin tapahtumiin. Lisäksi hän itse järjesti Suomeen tulleille saksalaisille kotonaan Laaksolassa monia kutsuja ja vastaanottoja, joilla tarjoihin kansanomaista suomalaista ruokaa. Vieraat mieltyivät tarjoiluun siinä määrin, että heräsi ajatus järjestää suomalainen pitoateria tulevan kesän valtakunnanpäivillä Lyypekissä. Maaliskuussa NG:n toiminnanjohtaja Ernst Timm pyysi Talviota virallisesti järjestämään juhla-aterian; seura luonnollisesti hoitaisi kaikki aiheutuneet kustannukset. Vaikka tarjous saattoi näyttää viattomalta ja hienolta tilaisuudelta mainostaa Suomea Saksassa, ei kyse lopulta ollut muusta kuin kansallissosialistien *Blut und Boden* -ideologian mukaisesta propagandasta.

Koska ”pohjoisen rodun” ja kansan tervein osa syntyi kansallissosialistien mielestä maaseudulla, teki ideologian mukainen ihanneihminen ruumiillista työtä alkutuotannossa. Maaseutuväestön ja sen saksalaisen verenperimän vaaliminen muodostui keskeiseksi aatteelliseksi opinkappaleeksi, *Blut und Boden* -ideologiaksi. Ideologiaa kehitelleen Walther Darrén mukaan se merkitsi juuri saksalaisten erityistä sidettä kotiseutuunsa veren ja maaperän kautta.⁵ Maalaisaterian varjolla oli siis mahdollisuus iskeä kaksi kärpää yhdellä iskulla: tutustua aitoon pohjoisen kansaan ja ihannoida sen maalaisia tapoja ja perinteitä, joista kansallissosialistit olivat kiinnostuneita.

Talvio vastasi saksalaisten ehdotukseen myöntävästi. Ruokaa suunniteltiin tarjotavaksi noin 200 hengelle ja sen tarjoilupaikaksi ajateltiin erään suuren maalaiskartanon vanhaa latoa muutaman kilometrin päässä Lyypekistä. Saksalaisten mielestä kattauksen piti sisältää yksi alkuruoka sekä yhdestä kahteen lämmintä ateriaa. Paikan päälle piti tuoda suomalainen kokki valvomaan ruokien oikeaoppista valmistusta. Samassa yhteydessä oli tarkoitus järjestää myös

5 Esim. Gleißner 2002, 87–96; Kuusisto 1984, 295–299; Lutzhöft 1974, 69–99.

suomalaista talonpoikaiskulttuuria kuvaavia laulu- ja tanssiesityksiä. Itse ateria ohjelmineen oli tarkoitus filmata elokuvaksi. Talvion aloitteesta Rauha Penttala matkusti Saksaan suunnittelemaan ja valvomaan aterian järjestämistä ja valmistusta. Saksalaisten Suomi-tietouden tyydyttämiseksi Penttala vei mukanaan muun muassa sanomalehtiä sekä yleisteoksia maantieteestä, kirjallisuudesta, musiikista ja taiteesta.

Tapahtuman *Blut und Boden* -luonnetta korosti saksalaisten toive saada paikalle juhlapuhujaksi joku suomalainen ”talonpoikaisjohtaja”, joksi oli kaavailtu Maataloustuottajain Keskusliiton johtokunnan puheenjohtajaa Juho Jänestä. Hänen kieltäytyttyä kunniaa saksalaiset tiedustelivat maanviljelystalouden professorin Rurik Pihkalan halukkuutta. Lisähoukuttimiksi mainittiin mahdollisuus ”talonpoikaisjohtajan” kiertomatkaan eri puolille Saksa. Tämä ei auttanut, sillä Pihkala ei suostunut puhujaksi, ei myöskään hänen jälkeensä pyydetty maatalousministeri K.T. Jutila. Saksalaiset ennättivät saada kieltävän vastauksen vielä Pellervo-seuran puheenjohtaja Emil Hynniseläkin ennen kuin Pihkala muutti mielensä ja ilmoitti suostuvansa puhumaan tilaisuudessa.⁶

Maalaisateria työllisti myös kansanmusiikintutkija Armas Otto Väisästä, jota Talvio pyysi sepittämään Kalevala-mitalle ”Finnisches Bauernessenin” ruokalistan. Laadittu liuska piti lähettää professori Johannes Öhquistille käännettäväksi saksaksi. Ideana oli, että ruokalista painettiin molemmilla kielillä. Valmista runoa Öhquistille lähettäessään Väisänen valitteli saatekirjeessään listasta tulleen kovin pitkän. Talvio oli pyytänyt mainitsemaan runossa kaikki Suomen maakunnat, jotka antoivat osansa juhlapöytänsä. Lisäksi oli mainittava muutamat Hansalle tutut kaupungit sekä Itämeri. Väisäselä oli kuitenkin epäilyksensä listan käyttökelpoisuudesta: ”Toivon, että saksalaiset pöytävieraat ymmärtävät ruokalistan ajatuksen kuten rouva Mikkola, joka tämän listan hyväksyi.” Öhquis-

tille hän antoi täydet käännösvapaudet, koska kalevalaista alkusointua oli vaikea saksaksi muodostaa. Hänen mielestään runomitta saattoi olla jokin paremmin saksalaisille soveltuva.

Tässä ei vielä ollut kaikki, sillä Talvio pyysi Väisästä myös järjestämään Lyypekkiin suomalais-kansallista musiikkiohjelmaa. Niinpä maalaisaterialle Saksaan kuljetettiin aitoja Kalevala-runojen ja musiikin esittäjiä, itkijänainen, kantele ja tuohitorvi. Aterialla jaettiin lisäksi Talvion laatimaa Suomi-vihkosta, jonka painatuskuluissa Suomen ulkoministeriö tuki.⁷

Jos oli Talvio tehnyt parhaansa juhlan onnistumiseksi, pyrki myös Nordische Gesellschaft ottamaan siitä kaiken hyödyn irti. Seura valmistautui kutsumaan paikalle suuren joukon suomalaisia, olihan päivät omistettu Suomelle. Timm pyysi Talviota myös jollakin tavalla välittämään tietoa valtakunnanpäivistä suomalaisiin lehtiin. Vieraiden valinnassa seura pyysi apua Helsingin lähetystöltä sekä Saksalais-suomalaisen kauppakamarin asiamies Otto von Zwehliltä. Tavoitteista huolimatta osallistujat tulivat kuitenkin lähinnä Talvion ystäväpiiristä. Suomen matkatoimiston kanssa oli sovittu, että se järjesti kymmenpäiväisen meno-paluu-erikoismatkan Helsinki–Kööpenhamina–Lyypekki ja edelleen Hampuri–Berliini–Stettin.⁸

Kun valtakunnanpäivät viimein alkoivat, oli ne rakennettu erityisesti perheen, kodin ja kotikonnun käsitteille teemanaan ”Pohjoinen velvoitus”. Aiempiin vuosiin verrattuna pohjoismaisia vieraita oli läsnä erittäin runsaasti, kaikkiaan yli 600 henkeä. Lukuisissa esitelmissä ja puheissa korostettiin pohjoismaisia kansoja yhdistävää henkisen asenteen yhtäläisyyttä. Lisäksi erityisessä ”Koti ja kontu” -näyttelyssä esitettiin konkreettisin esimerkein pohjoissaksalaisen talon kehitystä pyöreästä, alkeellisesta riukumajasta nelinurkkaiseksi ja suureksi asuin-keskukseksi, joka viljelyksineen liittyi ympäröivään kyläyhteiskuntaan. Lisäksi järjestettiin

6 Timm Talviolle 20.3., 6., 15., 29.4. ja 7.5.1936: ko 41. MMA, KA; Jessen Talviolle 7.3. ja 4.5.1936: ko 41. MMA, KA; Vares 2006, 380; Tuulio 1965, 397–399.

7 Väisänen Öhquistille 29.5.1936: coll. 269.67. JÖA, HYK; Timm Talviolle 11.5.1936: ko 41. MMA, KA.

8 Timm Talviolle 11.5.1936: ko 41. MMA, KA; Jessen Talviolle 4.5.1936: ko 41. MMA, KA; Lutzhöft 1974, 312; *Suomen Kuvalehti* 22/1936, 820.

keskiyönkonsertti juhluvaikeudessa Marienkir-
kessä. Ohjelmaan kuului myös ulkoilmanäy-
töntöjä torilla, Lyypekin nuorten keskikesän-
juhla, taide- ja kirjanäyttelyt sekä saksalaisille
osanottajille pidetty puhetilaisuus kauppatorilla,
minne väkeä oli kokoontunut runsaasti. Saksala-
isedustus oli näyttävä, sillä päivillä vierailivat
Alfred Rosenbergin ohella myös Saksan naisjoh-
taja Gertrud Scholtz-Klink ja sisäministeri Wil-
helm Frick.

Suomalaisia oli kutsuttu kaikkiaan 26, eli
suunnilleen saman verran kuin ruotsalaisia.
Suomesta päiville osallistui myös ”maatalousvä-
en” retkikunta, johon kuuluivat muun muassa
tohtorit Eino Jutikkala ja Kustaa Vilkuna, pro-
fessorit Pekka Katata, Rurik Pihkala sekä A.O.
Väisänen puolisoineen. Talonpoikaisseurue
kierteli johtajansa, tilanomistaja ja eversti K.J.M.
Collanin opastuksella myös eri puolilla Saksaa.⁹

Päivien huipentuma oli kuitenkin Talvi-
on organisoima suomalainen maalaisateria.
Kyseessä oli todella suuren luokan tapaus, sillä
paikalla olleiden mukaan vastaavanlaista ei Suo-
messä vietetty edes edellisvuotisissa Kalevalan
riemuvuoden juhlissa. Pöydät notkuivat muna-
voita ja piirakoita, savusiikaa ja lohta, poronli-
haa ja kalakukkoa. Lisäksi tarjoihtiin vielä uuni-
paistia ja talkkunapiimää sekä pannukakkua ja
mesimarjoja. Ainekset ruokiin toimitti Peller-
vo-seura, ruoan valmistuksesta vastasi ”talous-
opettajat” Annikki Pesonen. Tarjoilijoina oli-
vat kansallispukuihin pukeutuneet suomalaiset
ja saksalaiset tytöt. Myös Talvio itse toimi osan
aikaa tarjoilijana ja sai kunniatehtäväkseen ojen-
taa ruokaa valtakunnanjohtaja Rosenbergille.

Ruokailun aluksi Talvio piti intomielisen
tervehdyspuheen noin 400 paikalle saapuneel-
le vieraalle. Syöjiä viihdyttivät aterian kuluessa
lisäksi Väisänen esitelmä Kalevalan musiikista
sekä runonlaulaja Oksenja Mäkelän esittämä
itkuvirsi, Antero Vornasen kaksi kantele-esitys-
tä (5- ja 32-kielisellä kanteleella), Teppo Revon

9 Hiedanniemi 1980, 95, 100–101; *Suomen Kuvalehti*
27/1936, 984–985; *Suomen Kuvalehti* 22/1936, 820;
Uusi Suomi 20.6.1936, ”Pohjoismaiset päivät Lyype-
kissä”; *Uusi Suomi* 22.6.1936, ”Pohjoismaiset päivät
Lyypekissä”.

tuohitorviesitys ja Eemil Riskun viulupolskat.
Ohjelmaan sisältyi vielä tohtori Jutikkalan puhe
ja maatalousmiesten keskustelu. Esitysten jäl-
keen NG:lle lahjoitettiin viisikielinen kannel,
joukko tuohitorvia sekä suomalainen puukko.

Ateria oli siis paisunut varsin massiiviseksi
tapahtumaksi alkuperäiseen verrattuna. Koska
Talvio oli – vastoin saksalaisten suunnitelmia –
liittänyt maalaisateriaan kaikkien Suomen maa-
kuntien perinneruoat, kesti ruokailu monta tun-
tia. Ruokaa oli kertakaikkisesti liikaa ja osa siitä
jäi syömättä. Lisäksi aterialla esiintynyt rajakar-
jalainen runonlaulajatar hämmensi saksalaisia.
Eräs aterialle osallistunut saksalaisrouva kau-
histeli myöhemmin naisen vertyneitä kasvoja ja
voivottelevaa ääntä; hänen mielestään se ei ”ollut
lainkaan germaanista”.¹⁰ Juhla-ateriasta jäi suu-
hun huonohko maku.

Kovasta yrityksestä huolimatta aavistuksen
alavireisesti sujuneen aterian jälkeen Timm kat-
soi parhaaksi selittää tilannetta Talviolle kirjeitse
vajaata viikkoa myöhemmin. Hän totesi suoma-
laisen kulttuurin ja Suomen saaneen Lyypekissä
suurta huomiota osakseen, mikä vaikutti myön-
teisesti Saksassa. Mitä ateriaan tuli, selitti Timm,
ei kannattanut olla huolissaan, vaikeivät sak-
salaiset olleet kaikkea syöneet, sillä yleensäkin
nämä aterioivat niukalti. Osaksi tämä johtui sii-
tä, ettei tarkkaa tietoa vieraiden lukumäärästä
ollut, joten monen piti hieman hillitä ruokahalu-
aan. Ruoka oli ollut hyvää, mutta menekkiin oli-
vat vaikuttaneet Timmin mukaan ulkopuoliset
tekijät. Talviota saksalaisen sanat eivät vakuut-
taneet, vaan kirjeessään Penttälälle heinäkuussa
hän valitti, että häntä oli painajaisen tavoin ahdis-
tanut aterian äärimmäisen huono tarjoilu, jota
hän ei voisi koskaan unohtaa. Myös Penttalan ja
paikalla olleen *Kotiliesi*-lehden päätoimittaja Alli
Wiherheimon mielestä ateria meni enemmän tai
vähemmän pilalle tarjoilun hitauden vuoksi.¹¹

10 Tuulio 1965, 397–399; Paavolainen 1936, 103, 105;
Suomen Kuvalehti 27/1936, 984–985; *Uusi Suomi*
21.6.1936, ”Nordische Gesellschaftin juhlilla Lyype-
kissä tarjottiin eilen suomalaisia kansallisruokia”;
Uusi Suomi 27.6.1936, ”Suomalaisella aterialla ja
kansanmusiikilla...”.

11 Timm Talviolle 26.6.1936: ko 41. MMA, KA; Tuulio
1965, 397–399.

Penttalan osalta järjestelyt sujuivat ilmeisen hyvin, sillä hänet palkattiin NG:n palvelukseen aina seuraavaan kevääseen saakka. Eivätkä Talvionkaan ponnistelut täysin hukkaan menneet, sillä sitä mukaa kuin hänen ulkonaisesti näkyvä asemansa suomalais-saksalaisten kulttuurisuhteiden takuuhenkilönä voimistui, alkoivat NG:ssä toimineet saksalaiset nimittää häntä ”Suomen äidiksi” (die Mutter Finnlands). Maalaisateriasta sekä muista NG:lle tekemistään palveluksista Talvio sai kutsun myös vuoden 1937 valtakunnanpäiville, sillä ilman häntä juhlaa ”ei voinut ajatella”.¹² Vuosien 1937 ja 1938 valtakunnanpäiville Talvio ei enää pyynnöistä huolimatta osallistunut, mutta hän auttoi niiden järjestämisessä Suomesta käsin.

Lyypekkiläisten lyhyt huippukausi

Nordische Gesellschaft oli alkanut menettää asemiaan Saksassa jo ennen massiiviseksi painunutta maalaisateriaa. Vuonna 1935 Saksan talousministeriö määräsi seuran pidättymään kaikesta ulkomaankauppaan liittyvästä toiminnasta, kunnes sille annettaisiin tarkemmat ohjeet. Seura esitti valtakunnantalouskamarille sopimusta, jolla määriteltäisiin sen asema Saksan ja Pohjoismaiden välisessä kaupassa. Kamari ei tällaiseen suostunut vaan kehotti yhdessä monien tahojen kanssa seuraa pidättäytymään kulttuurivaihdosta.

Seura ei ollut vakuuttanut Rosenbergin kanssa kilpailleita puoluejohtajia edes kulttuurijärjestönä. Puolueessa sitä pidettiin liikeyrityksenä, minkä seurauksena siltä kiellettiin talviapuarpajaisten käyttö varainhankintaan vuodesta 1935 lähtien – keräys oli sallittu vain aatteellisille yhdistyksille. Vuonna 1936 talousministeriö kielsi seuraa lopullisesti osallistumasta ulkomaankauppaan. Kilpailu toimintamahdollisuuksien säilyttämisestä ja Rosenbergin lyypekkiläisiltä etsimä tuki oman aseman vahvistamiseksi muutti yksityisen seuran puoleen osastoksi. Järjestöjen keskinäiset erimielisyydet sekä NG:n leimautuminen puoluejärjestyksiksi heikensivät sen välittämän propagandan menes-

tysmahdollisuuksia.¹³

Suunnilleen vuodesta 1936 lähtien sekä APA että NG alkoivat korostaa propagandassaan Saksan ja Pohjoismaiden pitkäaikaisia kulttuurisuhteita ja pohjoinen ajatus haudattiin taka-alalle. Molemmat omaksuivat keisarillisen Saksan perillisen aseman, joka oli esimerkiksi Suomessa uutta Saksaa suositumpi. NG koetti parhaansa mukaan muuttaa propagandansa sisältöä Suomea enemmän kiinnostavaksi, mutta siinä ei onnistuttu. Suomessa seuran asema perustui lähinnä Talvion ja Suomalais-saksalaisen Seuran ponnisteluihin. Sen laajemmalle NG:n maine ei kantanut.¹⁴

Lyypekissä järjestettiin valtakunnanpäivät myös vuosina 1937–39, mutta kohtuullisen suurista osallistujamääristä huolimatta tulokset eivät olleet toivottuja. Parantaakseen asemaansa saksalaisten keskinäisessä kilpailussa, NG joutui muuttamaan päivien sisältöä entistä propagandistisempaan suuntaan. Se vieraannutti pohjoismaalaiset lopullisesti. Huippukausi oli käytännössä päättynyt ennen kuin se edes oli kunnolla ennättänyt alkaa. NG:n Pohjoismaihin suuntaama innostus laimeni monista syistä johdettuna kesästä 1938 eteenpäin. Koska NG menetti asemiaan vauhdilla 1930-luvun lopulla, jäivät vuoden 1939 valtakunnanpäivät sen viimeiseksi ponnistukseksi. Vaikka alkanut sota vähensi toiminnan minimiin, sinnitteli seura hengissä vuoteen 1945 saakka. Sota-aikana toimintaa ei juuri ollut, sillä seuran virkailijat kutsuttiin asepalvelukseen.¹⁵

Jotakin saksalaisten ammattitaidottomuudesta kertoo se, että suurista panostuksista huolimatta lyypekkiläiset onnistuivat kerta toisensa jälkeen pilaamaan juhlaansa. Ironisesti voi todeta sodan pelastaneen Pohjoismaat enemmiltä valtakunnanpäiviltä. Ajatus Itämeren kansoja yhdistävästä kulttuuritapahtumasta ei sinänsä ollut huono, kansallissosialistit eivät vain osan-

12 Timm Talviolle 22.5.1937: ko 41. MMA, KA.

13 NG:n ja propagandaministeriön huonoista väleistä tarkemmin Kuusisto 1984, 319–331; Hiedanniemi 1980, 61–69, 73–74, 119; von Blücher 1951, 303.

14 Vares 2006, 376–377; Uola 1982, 382; Hiedanniemi 1980, 104–105; Wuorimaa 1967, 58–59.

15 Gleißner 2002, 95; Kuusisto 1984, 331; Lutzhöft 1974, 56–62.

neet käyttää saamaansa tilaisuutta hyväkseen. NG:n kohtalo peilautuu yleisemmin koko Hitlerin Saksaan: sitä kohtaan tunnettu orastava mielenkiinto pystyttiin tehokkaasti tuhoamaan oman ideologian liialla korostuksella. Saksan uusi yhteiskunnallinen kulttuuri ei yksinkertaisesti osannut toimia muiden maiden kunnioittamien perinteisten arvojen mukaisesti. Eikä se toisaalta voinut niin tehdäkään, koska se oli julistanut ne Saksasta juurivansa.¹⁶

On silti todettava, että epäonnistumisistaan huolimatta NG oli virallisen diplomatian ulkopuolella selvästi tärkein kanava yrityksissä muuttaa Pohjoismaat Saksalle myötämielisiksi 1930-luvulla. Suomessa se osallistui monenlaisten näyttelyiden järjestämiseen, oli mukana musiikkivaihdossa ja laadittu Suomea käsittelevää kirjallisuutta.¹⁷ Myös saksalaismielisille oli helpompaa tehdä yhteistyötä epäpoliittiselta vaikuttaneen järjestön kuin varsinaisten puolueorganisaatioiden kanssa. Sen sijaan Saksassa seura tunnettiin lähinnä valtakunnanpäivistään, koska Alfred Rosenbergin vihاميةhenä Josef Goebbels ei halunnut propagandaministeriön välittävän sitä koskevia tietoja.

Suomessa lyypekkiläisten asemaa edisti ennen kaikkea Maila Talvio, josta muodostui seuran yhdyshenkilö suomalaiseen kulttuurielämään. Talvion ja hänen piiriinsä kuuluneiden henkilöiden avustuksella käynnistettiin erilaisia kirjahankkeita ja näyttelyitä sekä järjestettiin vierailuja ja muita tapahtumia. Kaikki oli luonnollisesti vastavuoroista, sillä Talviosta tuli äärimmäisen suosittu kirjailija ja kulttuurihenkilö kansallissosialistisessa Saksassa. Vuosina 1925–44 hän oli eniten käännetty ja luettu suomalainen kirjailija saksalaisella kielialueella; kirjoja myytiin satojatuhansia kappaleita. Lopullisesti Talvio pääsi Saksassa pinnalle 1930-luvulla laajalla Helsingin historiaa käsitelleellä *Itämeren tytär* -sarjallaan. Suomessakin trilogia saavutti sekä yleisön että kriitikoiden jakamattoman

suosion. Ilmeistä onkin, että Talvion ja NG:n suhde hyödytti selvästi enemmän ensin mainittua, sillä yrityksistä huolimatta saksalaispropaganda ei suomalaisia kiinnostanut. Saksalaisten tilaisuus jäi ammattitaidottomuuden vuoksi hyödyntämättä.

Huolimatta kytköksistään natsi-Saksaan ei Talviota voi luonnehtia kansallissosialistiksi. Myötäjuoksija hän oli, joskaan ei ideologisesti kovin vahva. Hän ei esimerkiksi kirjoittanut lehtiin saksalaismielisiä artikkeleita, vaan hänen saksalaismielisyytensä näkyi tavassa, jolla hän piti yhteyttä saksalaisiin. Ihannoitiin ilmeni myös konkreettisissa toimissa saksalaisten hyväksi Suomessa. Tosin Talvion kontaktit Saksaan olivat alkaneet jo ennen kansallissosialistia ja jatkuivat heidän jälkeensä aina 1950-luvun alkuun saakka.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Helsingin yliopiston kirjasto (HYK)

Johannes Öhquistin arkisto (JÖA)

Kirjeenvaihto, coll. 269.67.

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Wipert von Blücherin arkisto (WBA)

Päiväkirja Mf3.

Maila (Talvio) Mikkolan arkisto (MMA)

Kirjeenvaihto, kot. 24, 41 ja 58.

Ulkoasiainministeriön arkisto (UMA), Helsinki

Kansainvälinen näyttelytoiminta, Signum 65: ko 50.

Kirjallisuus

Blücher, Wipert von. 1951. *Suomen kohtalonaikoja. Muistelmia vuosilta 1935–44*. Suomentanut Lauri Hirvensalo. 4. painos. WSOY: Porvoo.

Ekberg, Henrik. 1991. *Führerns trogna följeslagare. Den finländska nazismen 1932–1944*. Schildt: Ekenäs.

Gleißner, Ruth-Maria. 2002. Der unpolitische Komponist als Politikum. Die Rezeptionen von Jean Sibelius im NS-Staat. *Europäische Hochschulschriften, Musikwissenschaft*. Serie XXXVI, Bd. 218. Peter Lang: Frankfurt am Main.

Hein, Manfred Peter. 1989. F.E. Sillanpää ja hänen saksalaiset lukijansa. Suomentanut Eero Mattila. Teoksessa *Sillanpää Suomen kirjallisuudessa. F.E. Sillanpään juhla-kirja*. Toimittaneet Aarne Laurila ja Panu Rajala. Sillanpää-Seura: Keuruu.

Hein, Manfred Peter. 1991. *Finnische Literatur in Deutschland. Essays zur Kivi- und Sillanpää-Rezeption*. SAXA 5. Deutsche Abteilung der Universität Vaasa: Vaasa.

Hiedanniemi, Britta. 1980. *Kulttuuriin verhottua politiikkaa. Kansallissosialistisen Saksan kulttuuripropaganda Suomessa 1933–1940*. Otava: Keuruu.

Jacobsen, Hans-Adolf. 1968. *Nationalsozialistische Außenpolitik 1933–1938*. Alfred Metzner Verlag: Berlin.

16 Hein 1991, 11, 23; Hein 1989, 83; *Uusi Suomi* 23.6.1939, "Lyypekin 'Pohjoiset päivät' päättyivät keskiviikkona".

17 von Blücherin pvk. 28.5.1938, s. 397–398: Mf3. WBA, KA.

Kuusisto, Seppo. 1984. *Alfred Rosenberg in der nationalsozialistischen Außenpolitik 1933–1939*. Studia Historica 15. SHS: Tammisaari.

Lutzhöft, Hans-Jürgen. 1971. *Der Nordische Gedanke in Deutschland 1920–1940*. Ernst Klett Verlag: Stuttgart.

Paavolainen, Olavi. 1936a. *Kolmannen valtakunnan vieraina. Rapsodia*. Gummerus: Jyväskylä.

Rosenberg, Alfred. 1964. *Das politische Tagebuch Alfred Rosenbergs. 1934/35 und 1939/40*. Herausgegeben von Hans-Günther Seraphim. Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co: München.

Tuulio, Tyyni. 1965. *Maila Talvion vuosikymmenet. Jälkimäinen osa (1911–1951)*. WSOY: Porvoo.

Vares, Vesa. 2006. ”Sillä jokainen suomalainen, jota ei ole voitettu Saksalle, on tappio Saksan asialle”. Akateemisten saksalaisten havaintoja kansallissosialistisen Saksan maineesta Pohjoismaissa 1930-luvulla. Teoksessa *Kahden kulttuurin välittäjä. Hannes Saarisen juhlakirja*. Toimittaneet Aleksanteri Suvioja ja Erkki Teräväinen. Helsingin yliopiston Historian laitoksen julkaisuja 20. Helsingin yliopisto: Tampere.

Uola, Mikko. 1982. *Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944*. Otava: Keuruu.

Worthen, Hana. 2007. *Playing ”Nordic”: The Women of Niskavuori, Agri/Culture, and Imagining Finland on the Third Reich Stage*. Helsinki University Print: Helsinki.

Wuorimaa, Aarne. 1967. *Lähettiläänä Hitlerin Saksassa*. Otava: Helsinki.

Lehdet

Suomen Kuvalehti 1936.
Uusi Suomi 1936, 1939.

Kirjoittaja on filosofian tohtori, joka on muun muassa tutkinut Suomen ja natsi-Saksan kulttuurisuhteita 1930–40-luvuilla.